

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Színművésznők
Siker és karrier egyenlőtlenségei a vidéki kőszínházakban

BALUJA PETRA

Témavezető: Dr. CZIBERE IBOLYA

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2021

Az értekezés célkitűzése választ adni arra, hogyan jelennek meg a nemi egyenlőtlenségek a vidéki kőszínházak munkaszervezetében, mi befolyásolja a nemi alapú eltéréseket a karrierök, életpályák között, illetve hogyan definiálják a színésznők és színészek a karriert és a sikert.

A társadalmi rétegződés értelmezéséhez számos definíció született, Vanfossen (idézi Farkas 2018) szerint a társadalmi egyenlőtlenségek olyan eltérések az egyének és csoportok között, melyeket adott kultúrában értékesnek tartanak, Grabb (idézi Farkas 2018) szerint olyan emberek közötti különbségeket jelent, amelyek hatással vannak életükre, főként jogaik, kötelezettségeik, privilégiumaik, jutalmaik értendők ezalatt. Blau (idézi Farkas 2018) szerint a társadalmi egyenlőtlenségek olyan különbségek, amelyek az emberek közötti eltéréseket jelentik erőforrásokban, rangsorolt státusokban. Míg Hradil azt mondja *„Társadalmi egyenlőtlenségek alatt azokat a társadalmilag létrehozott és viszonylag tartós cselekvési feltételeket értjük, amelyek az általánosan elfogadott életcélok megvalósítását a társadalom bizonyos tagjai számára nagyobb, mások számára kisebb mértékben teszik lehetővé”* (idézi Farkas 2018:469).

Elemzésem a nők és férfiak társadalmi egyenlőtlenségeinek, vagyis a gender egyik kérdéskörének értelmezéséhez kíván hozzájárulni, de mindezt a vidéki kőszínházi világ és a színésznők vizsgálatán keresztül teszi.

A színésznők társadalmi helyzetét különlegesnek tekintem, hiszen a gender-probléma sajátosságait „sűrítetten”, vagy „esszenciálisan” jelenítik meg, ugyanis a színésznő személyisége, esztétikai szerepe, nyilvánosság előtti megjelenése és ambíciói gender kérdéseket összegeznek a társadalom számára. A színésznő státusza sűrítetten, esszenciálisan jeleníti meg a nőkérdés összetettségét és annak ellentmondásait. Egyfelől azért, mert a színházak az antikvitástól kezdve napjainkig jellemzően andocentrikus szemszögű darabokkal dolgoztak, melyekben a férfiközpontú patriarchális világ nőképét jeleníti meg a drámairodalom például az anya, a feleség, a szerető, a szex-szimbólum szerepkörében. Másfelől a színésznő a független, autonóm, saját útját járó, a hagyományos nemi szerepeket elhagyó, a házasságtól elválasztható társadalmi státuszt is jelképezi. A (színész)nőség komplexitásának és ellentmondásainak összefüggésrendszerét röviden „sűrített nő” kifejezéssel illetem és kutatásom a társadalmi helyzetének és viszonyrendszerének elemzéséről szól.

Többek között Szécsi és Géra nő történeti leírásából (Szécsi-Géra 2016) is tudjuk, hogy az előadóművészet már kezdettől fogva igényelte a férfiak mellett a nők jelenlétét is. Formális

értelemben lehetőséget adott a nőknek a férfiakéhoz hasonló karrierépítésre, presztízs, befolyás megszerzésére és a népszerűség megélésére. Howe az első angol színésznőkről íródott tanulmányában kimondja, hogy a restauráció korszakától tehát az 1660-as évektől kezdve a nemi performativitás, „keresztbe öltözés” (ellenkező nem ruháiba színpadon való belebújás), a nőknek íródott nadrágszerepek a hagyományos szerepek jellegét forgatta fel. A keresztbe öltözés lázadást jelképezett a tradicionális színpadi és társadalmi normákkal szemben (Szilágyi-Palkó 2016).

A színésznőt olyan dolgozó nőnek tekintem (nem a kulturális elit tagjának), akinek a színházművészeti szakmában hasonló karrierépítési lehetőségei vannak, mint színész kollégáiknak, vagyis formális szemszögből nézve hasonlóan emancipáltak a színésznők és a színészek. Megközelítésemben Hradil társadalmi egyenlőtlenség fogalmát veszem alapul (Farkas 2018) , így a társadalmilag meghatározott cselekvési feltételek mentén az életcélok megvalósulásának lehetőségeiben születnek meg a színésznők és a színészek helyzete közötti eltérések. Az életcélok feltárását a siker és karrier definícióik megismerésében látom, vagyis az eltéréseket mikroszinten vizsgálom meg.

Elemzésemben a következő három kutatási kérdésre kerestem a választ:

1. Hogyan jelennek meg és milyen típusú nemi egyenlőtlenségek fedezhetők fel a vidéki kőszínházak munkaszervezetében dolgozó prózai színésznők és színészek között?
2. Mi befolyásolja a nemi alapú eltéréseket az életpályák, szereplehetőségek, karrierek között a vidéki kőszínházak munkaszervezetében?
3. Hogyan jelennek meg a nemi egyenlőtlenségek abban, ahogyan a színésznők és színészek definiálják a karrierjüket és sikereiket? Mikor és mitől elégedettek a sikereikkel és karrierjükkel?

A nemi egyenlőtlenségekről szóló elemzések bizonyos része a bérek egyenlőtlenségével (gender pay gap) vagy a magasabb státuszokhoz való korlátozott női hozzáféréssel (alulreprezentáltságuk a politikában, vezetői pozíciókban) írják le a nők és férfiak közötti különbségeket. A kőszínházak munkaszervezetében a színésznők és színészek közötti egyenlőtlenségeket mikroszinten vizsgálom szubjektív változók bevezetésével (siker és a karrier kulcsfogalmai), melyeket Deaton és Kahnemann elemzéseire alapozom. Ezenkívül főként Koncz Katalin karrierrel kapcsolatos, Nagy Beáta nemek és szervezetek leírásaira, Bourdieu mező elméletére, valamint a nemi sztereotípiákhoz kapcsolódva Christopher Lasch

társadalmi nárcizmus és a test megjelenítése gondolatára támaszkodom. Elemzésemben ehhez hozzacsatolom a színésznő státuszának társadalomtörténetét, a színésznői test megjelenését (életkorát, fiatalságát), a színházon kívüli életét, időtöltését, a feminista irodalomban leírt női hátrányokat egyaránt, melyet kiegészítetek „női előnyökkel” (Lasch 1996).

A színésznők és színészek egyenlőtlenségeinek leírása a vidéki kőszínházi munkaszervezetben, alig kutatott témakör. Kevés szakirodalmi és empirikus kapaszkodó áll rendelkezésre.

Kétféle adatgyűjtési módszert alkalmaztam kutatásomban, egyfelől a dokumentumelemzést, másfelől a félig strukturált interjút. A színházak szervezeti működésének leírásához a forrást a publikusan elérhető szervezeti dokumentumokból nyertem (szervezeti és működési szabályzatok, alapító okiratok, szervezeti ábrák, online színházi felületük: honlap, facebook).

A nemi eltéréseket létrehozó és konzerváló mikroszintű társadalmi közeget a vidéki kőszínház jelenti. Szervezete és funkcionális jellemzői, mint társadalmi alrendszer és „színházi mező” gender sajátosságait elemzem a dolgozatban. A kelet-magyarországi vidéki kőszínházakban vizsgáltam és személyes megkeresés alapján kértem fel a társulati tagokat interjúalanyok. A mintába kerülés feltétele volt, hogy már legalább 1 évadnyi tapasztalata van az adott kőszínháznál és tagja a társulatnak, tehát az interjú készítése során vidéki kőszínház legyen az anyaszínháza. A színház intézménye zárt társadalom, ezért a mintavételt megelőzően a színházak művészeti vezetésével és igazgatójával vettem fel a kapcsolatot. Ők adtak engedélyt arra, hogy a színházakban dolgozó színészekkel és színésznőkkel félig strukturált, anonim interjúkat készíthessek. 34 fővel készítettem anonim interjút, melyet diktafonnal rögzítettem, ebből 21 fő nő volt (színésznő, igazgató, dramaturg, sajtós) és 13 fő férfi (színész, igazgató, rendező). A férfiak kontrollcsoportként vettek részt az elemzésben.

A kutatási helyszínt Magyarország két, vidéki repertoárszínháza adta. Vidéki színház fogalma alatt, a fővárosi színházvilágon kívül eső kőszínházi intézményeket értem. Kutatásomba nem vontam be az alternatív jellegű, független társulatokat, hanem a klasszikusan megjelenő, formálisan szabályozott kőszínházakra terjed ki az elemzés. Ezek prózai és opera tagozattal rendelkező többtagozatos repertoárszínházak, melyek klasszikus és kortárs szerzők műveit, prózai, zenés darabokat, valamint táncműveket egyaránt bemutatnak. A színházi évadok produkciói három színpadon kerülnek műsorra: nagyszínpad, kamaraszínpad, stúdioszínpad. A színházak repertoárjában felnőtt és ifjúsági művek egyaránt jelen vannak. A vizsgált

színházak költségvetési szervek, rendelkezésre álló forrásuk döntő többsége állami forrásból, helyi önkormányzattól származik, illetve az eladott jegyek, bérletek bevételeiből. „Népszínházként” működnek, a helyi közönség széleskörű igényét szolgálják ki. A félig strukturált interjút 4 dimenzióra fókuszáltam. Az *első dimenzióban* az interjúalanyok pályaszocializációját mértem fel. Ennek érdekében kérdeztem őket gyerekkorukról, pályaválasztásukról, szüleik választásukkal kapcsolatos támogatásáról, tehát hogy hogyan jutottak el a színészetig. Ennek mentén a színésznők, színészek demográfiai helyzetét, szüleik társadalmi státuszát, kulturális- és kapcsolati tőkét, színházhoz, művészetekhez való általános viszonyát, kapcsolódását sikerült összefoglalni. Az életpályakarrier felrajzolásához szükséges ismerni ezeket az indulási feltételeket. A *második dimenzióban* a jelenlegi családi életükről, családi állapotukról, baráti körükről kérdeztem még őket. Ez a dimenzió szervesen kapcsolódott az előzőhöz. Ebben cél volt megismerni az interjúalanyok aktuális párkapcsolati, családi státuszát. Jól láthatóvá vált többek között, hogy a válaszolók szakmabeliekkel és civil emberekkel milyen arányban létesítenek házasságot, partner- és baráti kapcsolatokat. Képet kaphatunk arról is, hogy mennyire zárt mező a színház, mennyire meghatározó társas kapcsolataik alakításában, hogy a színészet a foglalkozásuk. Mennyire határozza meg a napi ritmusukat, a családi és munkahelyi területek egyeztetésének harmóniáját. Az első két dimenzió tehát az alanyok demográfiai, egyéni jellemzőit mérte fel.

Az interjú struktúra *harmadik dimenziója* a színészekkel, színésznőkkel, foglalkozásukkal szembeni általános társadalmi sztereotípiáikat mérte fel. Az általános nőkre és férfiakra használt sztereotípiákkal és előítéletekkel indultunk s aztán kirajzolódott, hogy a kérdezett művészek szubjektív érzékelése szerint milyen visszajelzéseket kapnak a szakmájukról. Ezen a ponton merültek fel a dolgozat társadalmi nemre vonatkozó egyenlőtlenségek elemzési szempontjai is.

Az interjúk *negyedik dimenziója* a színházat mint munkahelyet, valamint a sikert és a karriert kérdezte az interjúalanyoktól. Ennek az volt a célja, hogy felmérjem, miben tér el a színház mint munkahely más intézményektől, miben más, hogyan működik a vizsgálat kontextusa.

KUTATÁS EREDMÉNYEI

Hogyan jelennek meg és milyen típusú nemi egyenlőtlenségek fedezhetők fel a vidéki kőszínházak munkaszervezetében dolgozó prózai színésznők és színészek között?

A színésznő váltókori hátránya

A színésznőket érintő váltókori hátrányról minden interjúalany beszélt. Jelenlévő, kortárs problémát jelöl. A gyakorlatban azt jelenti, hogy a fiatal életkorú, illetve az idős, érett színésznők számára íródott szereplehetőségek vannak többségben s ez a középkorú, számos tapasztalattal, kiforrott jellemmel rendelkező színésznőket hátrányosan érinti. Az arra az életszakaszra vonatkozó szereplehetőségek megcsappanhatnak, kevés lehetőséget tudnak számukra ajánlani, főként akkor, ha alkatuknál, életkoruknál fogva nehezen tudnak más karakter szerepeknek megfelelni. Ez konkrét karrierkrízist idézhet elő a pályájukon. Képességüket, tehetségüket, addig megszerzett tapasztalataikat éppen abban a szakaszban tudnák leginkább kamatoztatni, az anyagi lehetőségeik köre is szűkülhet. A férfiak számára íródott szerepek éppen fordított helyzetben vannak: a fiatal férfiszerepek kevésbé jelentősek, s ahogyan haladnak az életkorral azzal arányosan növekednek szakmai lehetőségeik, kihívásaik is. Lasch elméletére támaszkodva igaz, hogy alapvetően tehát a kor-nem-szereplehetőségek összefonódása a színésznő váltókori krízisében mutatkozhat meg. A színésznők és színészek szereplehetőségeiben ezen a ponton keletkeznek nagy feszültségek. A színésznőknek konkrét karriertörést okozhatnak ezek az örökségek, míg a férfiak lehetőségei abban az életszakaszban inkább növekednek, jelentősebbé válnak. Ennek ténye társadalmi, színházi örökség, a színház működés kialakult elvárás – és normarendszere, melyre azonban nincs vagy legalábbis jelentős kortárs válaszadás nem történik.

A drámairodalom történelmi örökségei

A váltókori krízissel szorosan összefüggő, pontosabban annak forrása a drámairodalmi örökség, mely a szereplehetőségek tekintetében különbséget tesz a színésznők és színészek lehetőségei között. Ez feltehetően még a hagyományos nemi egyenlőtlenségek periódusából eredeztethető, amikor is a drámai szöveget írók döntő többsége férfi volt s ezáltal a férfi szempontú hősök, főszereplők, társadalmi események kerültek a fókuszba. A nők tekintetében a saját elnyomásukkal, szerelmi kríziseikkel, magánéleti konfliktusaikkal kapcsolatos szerepek vannak döntő arányban. Ennek feloldására nincs kortárs társadalmi reflexió, holott a nemi szerepek változtak, más-más szerepkörökkel is kibővültek s a drámairodalmi működés ehhez képest némi lemaradásban van, nem idomul a kortárs társadalmi változásokhoz. A történelmileg öröklött drámairodalmi hátrányok újratermelődnek a kortárs reflexió hiányának köszönhetően.

A rendezői hátrány

A rendezői hátrány jelentős nemi különbségeket fejez ki, annak ellenére is jelzem ezt, hogy teljes képet nem tudok adni s ennek a témának a mélyfúrása szétfeszíti a dolgozat elemzési kereteit. Azonban indiktároként rámutat a színház világában felismerhető egyik jelentős egyenlőtlenségre, mely a színházi foglalkozási hierarchiában való előrejutást nehezíti meg. A felvételnél nem egyenlő arányban veszik fel őket s maga egy kortárs rendező jelentette ki azt a budapesti színházi kerekasztal beszélgetés kapcsán, hogy érzékeli a kettős mércét, a férfias normarendszerből következő teljesítménykényszert. A rendezők közötti verseny is felerősödhet ezáltal, nem beszélve arról, hogy az ilyen magas pozícióba jutó nők, férfias normákkal azonosulva rosszul bánhatnak a kezük alatt dolgozó színésznőkkel. Itt Nagy által leírt „méhkirálynő – szindróma” fedezhető fel (Nagy 2014).

Mi befolyásolja a nemi alapú eltéréseket az életpályák, szereplehetőségek, karrierek között a vidéki kőszínházak munkaszervezetében?

- Drámairodalmi örökségek: szövegek andocentrikus szemszöge és dramaturgiája, kevés kortárs reflexió, kevés anyagi forrás biztosítása az új drámairodalmi szemlélethez, kiadványokhoz

- Vidéki kőszínházi struktúra egyes mechanizmusai mint történelmi örökségek: túlzottan bürokratikus, hierarchikus felépítettség, tradicionális vezetői attitűdök, melyek a színésznőkre és színészekre érvényes belső szabályzatot, normarendszert (színházhoz tartozás illúzióját, habitusát) áthatják. Nincs kidolgozott színészi/színésznői életpályamodell, mely a színésznőt mint dolgozó nőt, anyát figyelembe venné. Itt jelenik meg a színésznőkkel szembeni kettős elvárásrendszer, melyben Bourdieu mező elméletére támaszkodtam.

- Színésznő mint anya

A színésznő és anya szerepének konfliktusa valós és az elavult, merev szervezeti gyakorlatból következik, amely nincs tekintettel a globalizált világ változó nemi szerepeire, a dolgozó nőre, aki a „külső karrier” építése mellett vállalhatja azt is, hogy anyává lesz és mindkét szerepvágyának eleget tehet. Ennek a két szerepnek az összehangolására a színházi gyakorlatban is kevés jelentős megoldás van, A színház a színész és színésznőt ismeri el, a színészt és színésznőt mint apát és anyát kevésbé veszi azonos súllyal a latba. Nem támogatja ezt a szerepkettőséget, ahogyan Nagy (2014) és Koncz munkáiból (2008; 2013) látható a kettős kötődésű karriert választó nő nehézségei. A színésznők szülés előtti kilépésüket majd

visszatérésüket (idejét, módját, megfelelő szerepét) nem alapozzák meg, nincs egy kidolgozott modell, amelynek köszönhetően biztonságot érezhetnének.

Hogyan jelennek meg a nemi egyenlőtlenségek abban, ahogyan a színésznők és színészek definiálják a karrierjüket és sikerüket? Mikor és mitől elégedettek a sikerükkel és karrierjükkel?

„A karrier mindazoknak a munkatapasztalatoknak a teljes sora, amelyet az egyén felhalmoz életpályája alatt, továbbá ezeknek az eredményeknek a szubjektív interpretálása egyéni aspirációk, szükségletek, érzések formájában” (idézi Koncz 2013:86).”

A karriert tehát a színésznők esetében is, nem csupán a színházi mezőn belüli karrierként lehet értelmezni. A színházi mezőn kívüli karrierhez, a magánélet vagy civil élet azon aspektusai is hozzátartoznak: színésznő mint anya, színésznők barátságai, partnerkapcsolatai, a színházi mezőn kívüli munkavégzés és hétköznapi, szabadidős tevékenységek köre.

A megkérdezettek körében a tanítás, a karitatív tevékenységek, más művészeti ágakkal történő foglalkozás, önkeresés, lelki fejlesztés nőknél és férfiaknál is egybecsengenek. Látható, hogy a „a színházon kívül is van élet”. Számos színésznő elmondásából érzékelhető, hogy ez a melléktevékenység örömmel tölti el őket, elégedettek a helyzettel.

Mindkét nem három irányból közelít meg a siker definiálását: belső mérce, szakma, közönség megítélése alapján. Továbbá mindkét nem esetében kijelenthető, ahogy Deaton és Kahnemann állítja, miszerint az elégedettséget érdemes a szubjektív változók kapcsán megvizsgálni, mert árnyalt képet kaphatunk általa, melyet csupán objektív változókkal nehezebb alátámasztani. A színésznők és a színészek döntő többségének válasza alapján a szubjektív elégedettség felértékelődése figyelhető meg.

Miben térnek el a fogalmak (siker, karrier) a színésznők és a színészek között?

A színésznők és a színészek válaszaiban megjelennek bizonyos a külsődleges sikerrel szemben megfogalmazott „kompenzációs” magyarázatok, azonban ezek iránya eltérő. Mindkét nemnek némi konfliktusa van a külsődleges karrier fogalmával. Többnyire a hétköznapi szóhasználatra jellemző, negatív kicsengéssel ruházzák fel. Néhányan a megkérdezett színésznők közül kimondják, hogy a siker fogalommal könnyebben tudnak azonosulni, mint a karrierrel, utóbbit művinek érznek, negatívan értelmezik. Egyes színésznők karrierhátrányt szenvednek el s ennek kompenzálására számukra a szubjektíven

definiált siker erősebb azonosulási pontot jelölhet. A szubjektív közé sorolják a színház iránti elhivatottságukat, a habitust, hasznosságérzetet. Ezen felül arról is beszélnek, hogy a művészet objektíven nem mérhető, ezért a külsőből visszaérkező impulzusok, sikerek kevésbé fontosak. Az életkor faktorát is ehhez kapcsolják, hogy a sikerérzetek a korról átalakulnak. Az objektív faktorok, a külsődleges elismerések, sikerek leértékelődnek. Erre rásegít a színház jelenlegi, politikai kettéosztottsága, az érdekek osztásának átláthatatlansága. A színésznők esetén erősen felértékelődnek a belső elégedettséghez köthető sikerek, emiatt a művészetük hatásfokát tartják legfontosabb tényezőnek a munkában. A többségük a külsődleges sikert negatívan értelmezik, nem jó a viszonyuk vele, nem tudnak vele mit kezdeni. A nők a férfiak válaszához képest a külső sikereik hiányát a személyiségükön belüli faktorokkal vagy absztraktabb fogalmakkal magyarázzák. A színésznői siker-karrier definíciók újszerű szervezeti karrierfogalommal párosíthatók (élethosszig tartó tanulás, külső és belső egyensúlyra törekvés) (Koncz 2008).

A férfiak a családot, életkort nem említik a két fogalom kapcsán. A férfiak nyíltabban, bátrabban beszélnek az objektív-pillanatnyi karrier vágyáról is. Több színésznő is utal rá, hogy a külső karrier művi fogalmától inkább távol tartja magát, a siker számára megfoghatóbb. A férfiak közül is említik ezeket, ebben is van nemi hasonlóság, nem válik el éles kontraszttal, de ők nem mondják azt, hogy művinek érzik, a külső karrierfogalommal a színészeknek kevésbé konfliktusos a viszonya, mint a színésznők esetében. A férfiak siker-karrier definíciója szorosabb kapcsolatban van a hagyományos fogalmakkal, munkaszervezettel, klasszikus szervezeti karrierfogalommal rokonítható. Ők ezt, illetve a külső siker hiányát vagy kis mértékét a vidék-főváros karrierlehetőségeinek eltéréseivel magyarázzák, valamint a színházi vezetés, piaci eladhatóság, fogyasztói társadalom kérdéseivel. A nők belső okokkal, míg a férfiak külső okokkal magyarázzák ezt.

Színésznői előnyök és hátrányok emancipált egyenlege

A színésznői karrier előnye az, hogy a színházon kívüli kötődések miatt nem szűkülnek be élettereik, identitásukat nem kizárólag csak a színházon keresztül tudják definiálni, hanem ha karrierkrízisük van, lehetőségük nyílik ezek valamelyikébe megkapaszkodni. Itt érdemes gondolni mentális és egzisztenciális „biztosítékokra”, melyek a színházi bizonytalanságokat kompenzálhatják számukra. Lehetőségük nyílik tehát némiképpen „magán-identitásokat” is létrehozni, melyek megmutatják, hogy a színházon kívül is van életük. Határesetet képez, de inkább az előnyök közé sorolom a fentebb már leírt „sűrített nőiességet”, melynek során a

női és férfi minőségeket is van lehetőségük megélni. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a színészi játékkal, a nőiességük kibontakoztatásával egy archaikus nőiség képére emlékeztetnek (ez félreértések, irigységek, társadalmi sztereotípiák melegágya), másfelől a férfias színházi mezőben modern, dolgozó nőként vannak jelen, akik számos esetben karriert tudnak csinálni első színésznőként, primadonnaként. Ebben a kettősségben való egyensúlyozás, pontosabban a több lábon állás eredménye lehet, hogy az érzelmi ellenállásuk megnő, reziliensebbek lehetnek.

Hátránya a színházon belüli karrierben nyilvánul meg, ahol számos karrierakadállyal találkozunk, melyek ugyan nem kortárs gyökerűek, annak reflexióját mégis nélkülözik. Ide tartozik a drámairodalmi nemi szerep aránytalanságok, melyek a színésznő váltókorai krízisét generálják. A színházi mező férfiasnak tekinthető normarendszere a nőktől is ennek a szisztémának való alárendelődést deklarálja, ebben a kontextusban válnak abszolutizálónak a színésznő testi szépségének, életkorának szorongató kérdései. Koncz kifejezésére támaszkodva, a színházi mezőben is igaz az a kijelentés, hogy az ideális munkavállaló képébe a (színész)nő még mindig nem fér bele. A struktúra működése számára a színésznő absztraktabb fogalom és az ebből fakadó kérdésekre nem tud elég rugalmasan reagálni.

A vidéki kőszínházi mezőben a színészek és színésznők közötti új típusú egyenlőtlenségek kimutathatók a szubjektív változók használatával. A színésznők színházi mezőben szerzett előnyeinek és a hátrányainak végösszegéből írható le a sikerük, karrierjük. A színésznők a férfias normarendszerű színházi mezőben hátrányban vannak, így vágyaik, terveik nem is merülnek ki a színházhoz kötődő hivatástudatukban, habitusaikban. A színésznők színházhoz kapcsolódó habitusuk nagyobb halmazzal jelent, mint kollégáik esetében, számukra a siker definiálása a színházon belüli és a színházon kívüli tények összevonásából következtethető. A színházon belüli karrierjük „tégeit” külön vizsgálva egyenlőtlenségek vannak, melyek a drámairodalomból, a váltókorai krízisből, a szerepek nemi aránytalanságából, a színházi struktúrából fakadnak. A színházi mező örökségeinek köszönhetően színházi karrierjüket az akadályok következtében ki kell egészíteniük a színházon kívüli karrierrel más tevékenységekkel, és a magánélet pozitívumaival, hogy a szubjektív változóban mért elégedettségük meglegyen. Így azonosan emancipáltak a színészkollégákkal. A színésznők az általuk elmondott életlehetőségekben, az életükkel való elégedettségükben, a pillanatnyi boldogságuk szerint (bevezetett szubjektív változók), annak alapján egyenrangúak, emancipáltak a színész kollégáikkal. Tehát a színésznői emancipáltság az számos más tétel mintegy „könyvelési egyenlegé”-nek végösszege. A sűrített nő (vagyis a vidéki színésznők,

akik a gender kérdéseket, problémákat koncentráltan megjelenítik) helyzetének empirikus magyarázatához hozzátartozik a nemek és szubjektív jól-létük összefüggései. Azok a hazai és nemzetközi eredmények is rámutatnak arra, hogy a nők és férfiak étellel való elégedettsége közel azonos mértékű, nem jelentősen ugyan, de a nők elégedettsége olykor valamivel magasabb arányú. Ennek magyarázatában nagy szerep jut annak, hogy a nők és férfiak közel azonos dimenziókkal mérik az elégedettségeiket, ilyen a munka, a személyes kapcsolatok, az anyagi javak, azonban a nők esetében kiugróan magas jelentőségű a személyes szféra.

IRODALOMJEGYZÉK

Bourdieu, Pierre (2013): A művészeti szabályai. Az irodalmi mező genezise és struktúrája. Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola, Budapest.

Farkas Zoltán (2018): A társadalmi rétegződés értelmezései. Statisztikai Szemle, 96. évfolyam 5. szám 468-488.o.

Kahneman, Daniel – Deaton, Angus (2010): High income improves evaluation of life but not emotional well-being.

https://www.researchgate.net/publication/46169956_High_Income_Improves_Evaluation_of_Life_But_Not_Emotional_Well-Being (utolsó letöltés dátuma: 2019.05.02.)

Koncz Katalin (2008): Nők a munkaerő-piacon. Számvetés a rendszerváltástól napjainkig az Európai Unióban érvényesülő tendenciák és követelmények fényében. Budapesti Corvinus Egyetem Women's Studies Központ. Budapest.

Koncz Katalin (2013): Karriermenedzsment. Szemléletváltás igénye az emberi erőforrás menedzsment terén. Budapesti Corvinus Egyetem. Budapest

Lasch, Christopher (1996): Az önimádat társadalma. Európa Könyvkiadó. Budapest.

Nagy Beáta (2014): Háttérben. L'Harmattan Kiadó. Budapest.

Nagy Beáta (2014) Biológia vagy társadalom? Bevezető tanulmány a társadalmi nemek kérdésköréhez. Kultúra és közösség, 5 (4). 95-104.o.

Szécsi Noémi – Géra Eleonóra (2016): A budapesti úrinő magánélete 1860-1914. Európa Könyvkiadó. Budapest.

Szilágyi-Palkó Csaba (2016): Nadrágszerepek, nőimitátorok. In (Adorjáni Panna szerk.): Nő a színházban. Játéktér 2016/5.1. szám 44-49.o.

Nyilvántartási szám: DEENK/219/2021.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Baluja Petra
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10054639

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (4)

1. **Baluja, P.:** Néhány szempont a jólét és a jól-lét gender aspektusához.
Kult. Köz. "Közlésre elfogadva", 1-28, 2021. ISSN: 0133-2597.
2. **Baluja, P.:** "Társadalmunkban a sikert a nyilvánosság iktatja törvénybe", avagy a vidéki színésznő siker-és karriermodellje.
Metszetek. 9 (4), 84-104, 2020. EISSN: 2063-6415.
DOI: <http://dx.doi.org/10.18392/metsz/2020/4/5>
3. **Baluja, P.:** A "sűrített nő": A színésznők társadalmi helyzetének vizsgálata a vidéki kőszínházakban.
socio.hu. 10 (4), 39-59, 2020. EISSN: 2063-0468.
DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2020.4.39>
4. **Baluja, P.,** Czibere, I., Takács, I.: Női szempontok? A nők növekvő munkaerő-piaci jelenléte és hatása az amerikai családok életére az ezredfordulón.
Metszetek. 5 (1), 3-15, 2016. EISSN: 2063-6415.
DOI: <http://dx.doi.org/10.18392/metsz/2016/1/5>

További közlemények

Magyar nyelvű konferencia közlemények (2)

5. **Baluja, P.:** A színésznői karrier és siker mint szubjektív változók leírása a vidéki kőszínházak munkaszervezetében.
In: Színház és néző : tanulmánykötet : a Doktoranduszok Országos Szövetsége Filozófia- és Irodalomtudományi Osztály közös konferenciájának tanulmánykötete. Szerk.: Burkus Boglárka, Tinkó Máté, DOSZ Irodalomtudományi Oszt., Budapest, 32-56, 2019. ISBN: 9788089691463

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

6. **Baluja, P.:** Kelet-magyarországi színésznők karrierpályája.

In: Válogatott tanulmányok a társadalomtudományok köréből. Szerk.: Torgyik Judit,
International Research Institute, Komárom, 261-271, 2017. ISBN: 9788089691463

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2021.04.29.

